

Jaargang 34

november 2019

nummer 99

Groninga

Vriendenbulletin

UITICHTING VRIENDEN VAN DE STAD GRONINGEN

Colofon

Inhoudsopgave

Colofon

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
H.T. van Veen

Ontwerp en vormgeving:
MOTTOW, martijn otto wolf

Redactieadres:
H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Afbeelding omslag:
Watertoren Colteniusstraat.
Foto: Tom van der Meulen

Kopijdatum nummer 100:
31 januari 2020

Kopij aanleveren in Word, foto's:
JPEG, Tiff of EPS

Tom van der Meulen Van de voorzitter	3
Angeniet Rubingh Zevende lustrum van de Vrienden van de Stad Groningen	4
Hein Folkers, Koos Meisner Stad uit zicht	6
Pieter Bootsma Een Deftig Huys met een fraay Hoff	7
Tom van der Meulen Beleggers op de Groningse Woningmarkt	10
Hein Folkers, Koos Meisner Stad in zicht	13
Pieter Bootsma Jouke van Dijk	14
Angeniet Rubingh Wandeling Monumentendag 2019: Plekken van plezier.	15
Pieter Bootsma Oude Boteringestraat 18, van Openbare Bibliotheek naar het gebouw van de Juridische Faculteit.	17
Activiteiten lezing Jouke van Dijk Vraag aan onze lezers	18
Groningana	19

Groninga

Van de Voorzitter

Deze aflevering bevat een verslag van Angeniet Rubingh van onze lustrumviering op 17 oktober jl. Wie dit verslag leest – helaas was ik verhinderd de avond bij te wonen – zal zich verwonderen over de consensus die universiteit en gemeente uitstraalden over het Akkoord van Groningen, waarin alles netjes geregeld is, als ik het goed begrijp. Is dit te mooi om waar te zijn of worden de kaarten vooralsnog tegen de borst gehouden? Pieter Bootsma laat zijn licht schijnen over 'Een Deftig Huys met een fraay Hoff' van Rienk Bijma. Hij tekent ook voor een interview met Jouke van Dijk, hoogleraar regionale arbeidsmarktanalyse aan de FRW die in januari voor ons een lezing zal houden. Verder vindt u de gebruikelijke zaken als stad in/uit zicht en een verslag van de Monumentendagwandeling.

En een kleine beschouwing over het onderzoek van Barend Windcs over beleggers op de Groningse woningmarkt. Wind heeft uit dit onderzoek geput bij zijn presentatie op de lustrumviering. En, om het thema universiteit en stad nog maar even vast te houden: Pieter Bootsma laat u delen in zijn zorgen over de Grassi-bibliotheek.

Zevende Lustrum van de Vrienden van de stad Groningen

Het zevende lustrum van De Vrienden op 17 oktober stond in het teken van de verhouding Universiteit en Stad. De stad en de universiteit (en Hanzehogeschool) verhouden zich tot elkaar, profiteren van elkaar, hebben last van elkaar. Een paar trefwoorden: levendigheid, internationale bekendheid, goed vestigingsklimaat. Maar ook: verstoorde huizenmarkt, in veel straten een overheersende aanwezigheid van studenten, het overspoelen van de binnenstad met fietsen. Genoeg stof voor discussie.

De inleiders

De vier inleidende sprekers van de avond: Jouke de Vries, voorzitter College van Bestuur van de RUG; Floor Verwijs, voorzitter Erasmus Student Network; Carine Bloemhoff, wijkwet-houder onderwijs en oude wijken en Barend Wind, faculteit Ruimtelijke Wetenschappen RUG zouden voor voldoende opwaaiend stof moeten kunnen zorgen. Zoals gebruikelijk bij De Vrienden is dialoog/discussie van de sprekers onderling en met de zaal, een belangrijk onderdeel van onze bijeenkomsten.

Plaatsvervangend voorzitter Pieter Bootsma opende de avond met een korte historische terugblik op 35 jaar Stichting Vrienden van de Stad Groningen. Begonnen als protest-groep tegen het plan tot afbraak van de bebouwing van het Zuiderpark, nu meer een club die zich inzet voor ruimtelijke kwaliteit van de stad door middel van lezingen, excursies en debatten, waar deze avond een voorbeeld van is. Pieter plaatst in zijn openingswoord nog een voorzichtige toespeling op de herplaatsing van de Juridische Faculteit in het gebouw van de Openbare Bibliotheek (architect Grassi) en de noodzaak(?) van een optopping omdat het gebouw te klein zou zijn. De inleiders zullen er niet op ingaan. De gespreksleider van de avond, ons nieuwe bestuurslid Piet Pellenbarg, stelt de sprekers en zichzelf aan de aanwezigen voor.

Jouke de Vries trapt zijn inleiding af met de constatering dat 'het Akkoord van Groningen' een platform van de gemeente en de kennisinstellingen (Hanzehogeschool, RUG, UMCG) een heel goed akkoord is voor alle partijen. (Doel, volgens de website: Groningen profileren als kennisknooppunt). De toon is gezet. De Vries neemt de aanwezigen, aan de hand van beeldmateriaal, mee in de historische ontwikkeling van de Universiteit (sinds 1614) en de enorme toename van studenten en medewerkers. Samen met het UMCG (academisch ziekenhuis) is de Universiteit de grootste werkgever en dus belangrijk voor de economie van de stad. Dat de voordelen zoals mooie gebouwen, werk op veel niveaus, draagvlak voor culturele

voorzieningen ook nadelen met zich meebrengen staat voor hem buiten kijf. Voor De Vries liggen de oplossingen in spreiding, wat hem betreft hoeft niet alles in Groningen-stad geconcentreerd te worden. Hij ziet wel iets in een 'Universiteit van het Noorden'. Waarom geen netwerk maken van Leeuwarden, Drachten, Groningen, Eemshaven, Emmen. Dat haalt de druk van de ketel in de stad. Daarnaast zou je het oude campus idee kunnen realiseren in Hoogkerk (naast de nieuwe Van der Valk is ruimte genoeg).

De tweede spreekster is Floor Verwijs, zij vertegenwoordigt de internationale studenten in de stad.

Samen met 5 andere bestuursleden en 70 vrijwilligers zorgen zij er voor dat de (7000) buitenlandse studenten zich thuis (gaan) voelen in de stad. Met aanstekelijk enthousiasme verhaalt zij van de cultuur (en persoonlijkheids-) verschillen waar zij in deze prachtige stad tegenaan lopen.

Dan is 'de stad' aan de beurt in de persoon van Carin Bloemhoff, wethouder oude wijken maar ook van onderwijs en werk; voor wie ben je dan? Voor iedereen dus en om het maar gelijk duidelijk te stellen: Bloemhoff kan zich een stad zonder studenten en gebouwen niet voorstellen.

Ook zij haakt net als De Vries in op 'het akkoord van Groningen', al 10 jaar een succesvolle formule waar andere universiteitssteden jaloers op zijn. Het gemeentelijk beleid is gericht op samenwerking en faciliteren en vasthouden van afgestudeerden. Er komen veel Engelse termen voorbij in haar inleiding: healthy aging, digital society, make it in the north, get going en at home in Groningen.

De vraag is wat je als binnenstad kunt behappen. De stad zet in op jongerenhuisvesting en een bruisende binnenstad. Dit jaar worden 1000 wooneenheden opgeleverd en de komende 2 jaar staan er nog 3000 in de planning. Om de wijken te ontlasten is het woonbeleid aangescherpt (in de dit jaar gepresenteerde

woonvisie) o.a. geen nieuwe vergunningen voor kamerverhuur afgeven waar dat niet kan. Groningen heeft als eerste gemeente in Nederland werk gemaakt van het inzetten van een nieuw instrument, de kamerverhuurvergunning. Nog niet helemaal succesvol door oude vergunningen en slimme verhuurders die de mazen opzoeken. Maar het begin is er.

Volgens de laatste inleider van de avond: Barend Wind van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, mag de gemeente wel een tandje bijzetten als het gaat om jongerenhuisvesting.

Uit onderzoek (dat hij samen met anderen gedaan heeft in opdracht van de gemeente!) blijkt dat er sprake is van een wooncrisis in de stad, gezien de containerwoningen en de tenten voor eerstejaars studenten. Hij onderbouwt zijn betoog door de aanwezigen in hoog tempo mee te nemen in de bij de vraag achterblijvende nieuwbouw en het steeds massaler opkopen van panden door particuliere investeerders. Wind sluit zijn inleiding af met de constatering dat de stad vooral de dupe is van een falend Rijksbeleid.

Vragen en discussie

Genoeg stof voor vragen en discussie zou je zeggen. Pellenburg start na de pauze met een aantal vragen aan de zaal om een beeld te krijgen van de aanwezigen: wie wonen er (niet), hebben er (niet) gestudeerd... een gemêleerd gezelschap zo blijkt.

Om de discussie aan te zwengelen poneert Pellenburg de stelling dat het tussen eind juli en half augustus wel saai is in de stad. En om er nog maar een item in te gooien: de universiteit zou wel wat genereuzer kunnen zijn met zijn faciliteiten voor bezoekers en inwoners van de stad (voorbeeld: gesloten en leeg parkeerterrein achter het Harmonieterrein). De Vries voelt zich duidelijk aangesproken gezien zijn antwoord: we moeten met z'n allen problemen oplossen. Niet alleen de universiteit is aansprakelijk. Kijk bijvoorbeeld naar de fietsen op het academieplein. Studenten zijn te lui om hun fiets in de kelder onder de UB te zetten en er wordt niet voldoende gehandhaafd op hun gedrag. Verder wordt op dit onderwerp niet ingegaan. Op de vraag of het echt wel allemaal pais en vree is tussen de stad en de universiteit, zoals de wethouder en de voorzitter van college van bestuur ons willen doen voorkomen, en of hun overleg wel gaat over echte problemen, haasten de beide inleiders zich te melden dat het echt heel goed gaat in de samenwerking in projecten. Maar hoe zit het dan met de ideeën van De Vries voor een campus in Hoogkerk, terwijl de stad nooit te porren is geweest voor een campus aan de rand van de stad? Noch De Vries noch Bloemhoff laten zich uit de tent lokken.

De vragen uit de zaal gaan vooral over de woon- en leefbaarheid van de binnenstad en de wijken daar direct omheen. Bloemhoff verwijst naar de woonvisie en haar collega wonen en ruimtelijke ordening (Van der Schaaf). Wat De Vries betreft hoeft de universiteit niet groter te groeien, stabilisatie (31000 studenten) is wat hem betreft prima. Daar hebben we dan wel buitenlandse studenten voor nodig. De vragen en antwoorden zijn geanimeerd, maar een echte discussie komt niet op gang. Ook niet gezien de beperkte tijd. Twee inleiders moeten helaas op tijd weg.

Zo blijven er nog al wat zaken hangen, genoeg om verder over te praten. Moet het een vervolg krijgen? Ook die vraag blijft onbeantwoord. De voorzitter bedankt de inleiders en de gespreksleider en nodigt alle aanwezigen uit om samen het glas te heffen op de 35^e verjaardag van de Vrienden, waarvan acte.

StadUitZicht?

Foto's Hein Folkers, tekst Koos Meisner

Stel je voor dat de functie van dit gebouw wel duidelijk in zicht zou zijn.... De buitenkant valt niet op, zit een beetje achter groen verstoppt, maar is fraai. Het pand uit 1928 is gebouwd in een sobere kubistisch-expressionistische stijl, verwant aan de Amsterdamse School. Het is gebouwd in opdracht van de gemeente Groningen naar ontwerp van Siebe Jan Bouma, in die tijd stadsarchitect. Links van de ingang is een bouwsculptuur, ontworpen door de Groninger beeldhouwer Willem Valk, met daarin het bouwjaar, 1928. De gevels zijn opgetrokken uit paarsbruine mondsteen, de ramen zijn rechthoekige vensters met roede verdeling en ijzeren sponning. Binnen vind je nog de originele betegeling. In 1994 kreeg het de monumentstatus. Maar het gaat vooral om de verborgen binnenkant, vroeger heette het in de buurt de 'de strontfabriek'.

Een Deftig Huys met een fraay Hoff

In het voorjaar van 1965 verschijnt een advertentie in het Groninger kerkblad waarin een kamer in het huis Zoutstraat 16 in de Hortusbuurt te huur wordt aangeboden. Voor de huurder geldt de eis dat hij of zij theologie studeert. J de Poel, eigenaar van een in de Zoutstraat gevestigde clichéfabriek, is de adverteerder. Zoutstraat 16 was ooit de woning van de directeur van de gemeentelijke Bank van Lening. Het is verbonden met een groot, in 1903 gebouwd pakhuis (Zoutstraat 14) dat tot opslagruimte van de bank diende. De Poel huurt zowel de woning als een deel van het pakhuis van de gemeente. In het voorhuis van nr 16 woont een van zijn zoons met zijn gezin, maar op de zolderverdieping is nog een kamer over die hij dus wil verhuren aan een student theologie. Waarom? Hij is ouderling geworden in de Nederlandse Hervormde Kerk en krijgt behoefte aan theologische scholing. De student kan hem daarbij helpen. Als zijn zoon verhuist komen er nog twee kamers beschikbaar voor een tweetal theologen. In ruil voor een schappelijke huur zijn de drie studenten maar al te zeer bereid De Poel in zijn theologische studie bij te staan. De beslissing van De Poel zal verreikende gevolgen blijken te hebben voor Zoutstraat 14 en 16.

De clichéfabriek groeit in deze jaren als kool en in december 1967 ziet De Poel zich gedwongen elders in de stad een ruimer bedrijfsgebouw te betrekken, zijn onderhuurders in onzekerheid achterlatende: zal de eigenaar, de gemeente Groningen, de onderhuurders als huurders accepteren? De gemeente blijkt echter

toeschietelijk, zeker als een van de studenten, J. Jeltema, bereid is als hoofdhuurder op te treden. Het lucht de studenten ten zeerste op, zo blijkt uit de naam *Zelfs vindt de mus...* die ze aan het huis gaan geven. Waarbij het tweede deel van de tekst van de Psalmddichter, *een huis o Heere* wordt

De restauratie van het huis

Begin jaren zeventig komt de gemeente tot bezinning. De kaalslag-plannen gaan niet door en Jeltema weet de gemeente er van te overtuigen dat hij een goede koper is voor Zoutstraat 16. Hij wordt samen met R. Bijma de blijvende bewoner van het pand. Hij heeft inmiddels in de gaten dat het huis een bijzonder pand is, mede door raadpleging van de archieven. Het huis dateert van 1734 en is gebouwd in opdracht van de suikerraffineur Fontein die aan de overkant van de straat zijn bedrijf vestigt. Samen beginnen Jeltema en Bijma plannen te ontwikkelen

Begin jaren zeventig komt de gemeente tot bezinning. De kaalslag-plannen gaan niet door.

gereserveerd voor een onderkomen van een hunner ten plattelande. De coulance van de gemeente zal alles te maken hebben met de grootse plannen die zij in de jaren zestig van de vorige eeuw koestert voor de Hortusbuurt. De Zoutstraat zal onderdeel worden van een nieuwe verkeersontsluiting en het westelijk deel van de Hortusbuurt tot en met de westzijde van de Zoutstraat zal worden kaalgeslagen ten behoeve van een aantal instituten van de universiteit. Dit iconoclasm illustreert de volstrekte desinteresse die de gemeente dan heeft voor de unieke 17^e eeuwse stedenbouwkundige kwaliteiten van de Hortusbuurt. De studentenbewoning van Zoutstraat 16 dat ook door de slopershamer zal worden getroffen zal voor de uitvoering van de gemeentelijke plannen geen belemmering zijn..

om het huis te restaureren. Ze doen zorgvuldig bouwkundig- en archief-onderzoek en voeren een restauratie-programma uit dat tientallen jaren in beslag zal nemen. De kwaliteit van hun restauratie oogst bewondering van rayonarchitect Boerema van Monumentenzorg die vindt dat deze geschiedt naar de beste inzichten waarover Monumentenzorg beschikt. Zijn oordeel leidt er uiteindelijk toe dat het project rijkssubsidie wordt verleend. Heel bijzonder is dat de bewoners de Louis XVI-betimmering van een van de in onbruik geraakte stijkkamers van het Groninger museum kunnen aankopen en in de eetkamer van het huis kunnen aanbrengen. De rehabilitatie zal zich in de loop van de jaren ook gaan uitstrekken tot de omgeving: de tuin waaraan de zogeheten Spinhuis tuin wordt toegevoegd, het pakhuis van de vroegere bank van Lening dat in 1984 wordt aangekocht en het aanpalende

binnenterrein. Het resultaat is verbluffend. Huis, hof, bijgebouw en erf zijn dankzij hun restauratievernuft een bijzondere parel geworden in de Hortusbuurt.

Onderzoek en publicatie

Gaande het lange restauratieproces waarbij de diverse vertrekken achtereenvolgens worden aangepakt, ontstaat het plan een boek te schrijven over de geschiedenis van het huis en van zijn directe omgeving.

Onder de directe omgeving verstaat auteur Bijma het terrein gelegen tussen het bolwerk, de Grote Leliestraat, de Noorderhaven en de oostzijde van de Zoutstraat. In de 17^e eeuw ontwikkelt het terrein zich tot wat in hedendaags jargon een bedrijventerrein heet. De oudste bedrijvigheid is de scheepswerf van 1634 van de Westindische Compagnie, gelegen naast een *slijkgat* waarin de van stapel lopende schepen te water kunnen worden gelaten. De werf die fraai is ingetekend op de befaamde kaart

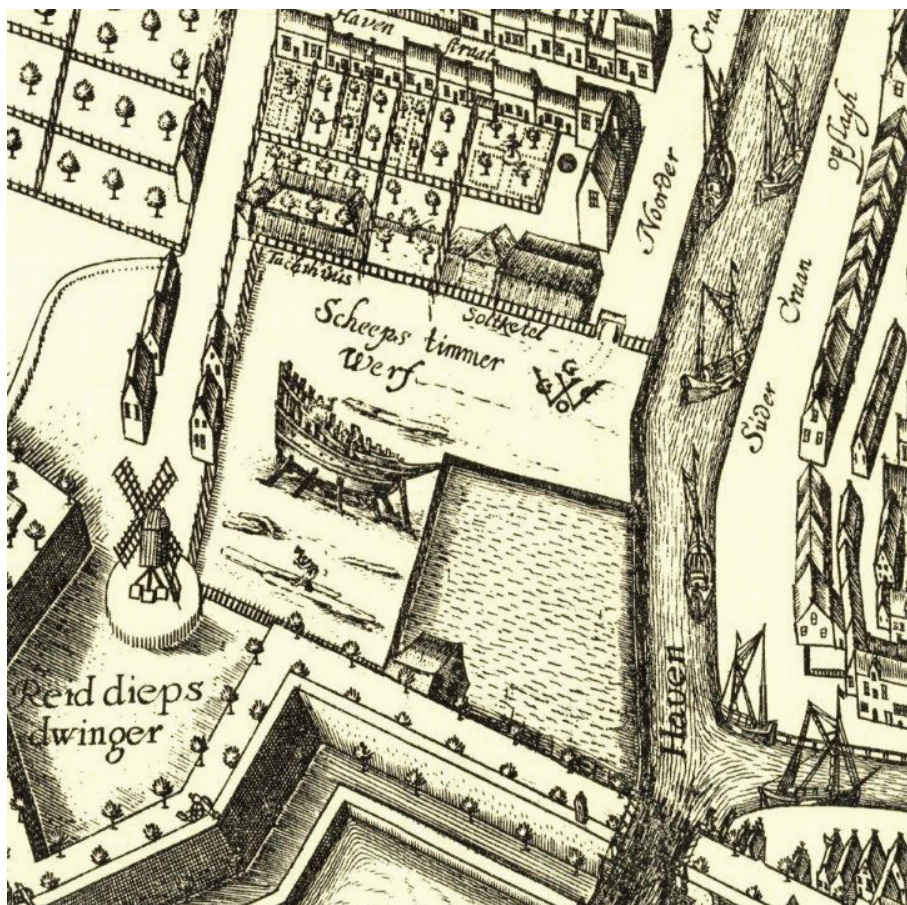

Zoutstraat gezien in zuidelijke richting Foto Elzo Hofman

van Haubois, zal in 1667 worden verpacht aan een scheepstimmerman. Haubois tekent ook de zoutketel op zijn kaart in die voorziet in de zoutbehoefte van de stad en tevens het spinhuis, het provinciale tuchthuis waar de gedetineerden tot arbeid worden gedwongen.

Op de molenberg voor de keel van de Spinhuisdwinger die te bereiken is via de Leliestraat, staat een graanmolen. Tussen zoutketel en spinhuis bevindt zich een hof, in het bezit van een welgestelde bewoner van de binnenstad, zoals zoveel welgestelde bewoners van de oude binnenstad een hof in de nieuwe Hortusbuurt bezitten. Op de hof zal in 1734 Fontein zijn huis bouwen (nu Zoutstraat 16) tegenover zijn suikerraffinaderij. Dit bedrijvenlandschap houdt stand tot het eind van de 19^e eeuw. Met de sloop van het bolwerk als gevolg van de vestingwet van 1874 begint de grote verandering. Het wijkje wordt geleidelijk aan hoofdzakelijk een woonbuurt. De weg langs de Noorderhaven NZ zal begin 1900 vanaf de Zoutstraat worden doorgetrokken naar de Plantsoenbrug. Naast de stedenbouwkundige ontwikkeling en de geschiedenis van de bedrijvigheid beschrijft Bijma de familiegeschiedenis van de bewoners. Het raadplegen van de archieven levert daartoe heel veel op!

De familiale geschiedenissen en de beschrijving van de beroepen van de bewoners op het kleine stukje grondgebied van de stad geeft een interessant beeld van het stedelijk leven in de loop der eeuwen in onze stad. Het boek telt meer dan 400

Het 17^e eeuwse bedrijventerrein op de kaart van Haubois

pagina's in kloek formaat, uitputtend geïllustreerd. Bijma geeft het werkelijk schitterende boek de naam mee van *Een Deftig Huys met een fraay Hoff*. Met als ondertitel *De geschiedenis van een Gronings huis en het omringende havenkwartier*.

Een kwetsbare buurt

In zijn laatste hoofdstuk maakt Bijma de lezer duidelijk dat de Hortusbuurt, in zijn opzet het product van de 17^e eeuwse stedenbouw in de Republiek volgens de principes van de renaissance, heden ten dage nog zeer herkenbaar is en een kostbaar bezit van onze stad dat moet worden gerespecteerd. Dat respect lijkt te ontbreken in de jaren zestig van de vorige eeuw wanneer kaalslag van een deel van de buurt

de universiteit in de Hortusbuurt voor de bouw van een tien verdiepingen hoog gebouw: "De universiteit loopt met klompen door de porseleinkast van de binnenstad. Alles in de Hortusbuurt gaat onder de academische stoomwals. Aan de rand van dit plan zal de binnenstad ophouden en het universitaire industrieterrein beginnen. De universiteit is zonder kloppen de wijk binnengedrongen". Deze bekering van Paulinische allure is illustratief voor de omslag in het denken van de gemeente over de Hortusbuurt. Geen plannen meer van grootschalige kaalslag en herinrichting van een oude buurt, maar het met instrumenten als het beschermde stadsgezicht en het bestemmingsplan stellen van gemeentelijke kaders aan nieuw- en verbouwplannen

initiatief in de Hortusbuurt. De toegevoegde waarde in geld is aanzienlijk. De door de gemeente in zijn bestemmingsplan gestelde kaders aan nieuw- of verbouw zijn er ruim genoeg voor. En anders bouwt men buitenplannen met toestemming van de wethouder. De stad 'moet niet op 't slot' heet het dan.

Daarbij geldt dan de eis uit de gemeentelijke welstandsnota dat de architectuur van de nieuwbouw in de beschermde stadsgezichten in de binnenstad van bovenmodale kwaliteit moet zijn zodat er culturele waarde aan de buurt wordt toegevoegd. Helaas, in de praktijk blijkt dat niet. Bijma schrijft dat de gemeente in het stedenbouwkundig beleid teveel achter de feiten aanholt. Maar zo is het niet. Men staat 'de feiten' domweg toe.

Werkelijke bescherming van een kwetsbare buurt als de Hortus vergt een veel strikter bestemmingsplan en een stop op de buitenplanse goedkeuringspraktijken van het stadsbestuur. De restauratie en de rehabilitatie van Zoutstraat 16 en 14 zijn hiervoor het beste argument.

De vraag is alleen of de karakteristieke trekken van de buurt daarmee minder kwetsbaar zijn geworden.

wordt overwogen. Een nog jeugdige Jacques Wallage, als socioloog werkzaam bij de opleiding ruimtelijke wetenschappen van de universiteit, schrijft in 1969 als de universiteit wil uitbreiden in de Hortusbuurt, aan de president curator dat de universiteit als het gaat om de oudste binnenstad een reputatie als stadsschoonvernieler moet vermijden maar dat ze in de Hortusbuurt haar gang kan gaan: "T.a.v. de 19^e eeuwse wijk (Hortusbuurt sic) is het beleid dan duidelijker expansiever en kan dat ook zijn gezien het saneringskarakter van het gebied en de afwezigheid van werkelijke monumenten". In 1971, sprekend in de context van de nieuwe politieke verhoudingen in de raad, zegt hij n.a.v. het plan van

van instellingen, ondernemingen en particulieren. De vraag is alleen of de karakteristieke trekken van de buurt daarmee minder kwetsbaar zijn geworden. Dat hangt af van de initiatiefnemer. Ongetwijfeld was Zoutstraat 16 en 14 een kwetsbare plek in de jaren '60 en '70. Maar de initiatiefnemers hebben dat wat er was op deze plek gerespecteerd en door rehabilitatie veel waarde toegevoegd. Het kan ook anders. In de Hortusbuurt bevinden zich nog tientallen karakteristieke, aan de 17e eeuwse bebouwing herinnerende éénlaagshuisjes. Afbreken van deze goedkope woningen in ruil voor een nieuw pand van zoveel mogelijke verdiepingen is een populair verdienmodel van het particuliere

Het eerste exemplaar van 'Een Deftig Huys met een fraay Hoff' werd op 6 juni jl door de burgemeester van Groningen uit handen van de auteur in ontvangst genomen.

Beleggers op de Groningse woningmarkt.

Opmerkingen bij het onderzoeksverslag van Barend Wind, Cody Hochstenbach, Rowan Arundel

Wat is dit voor een onderzoek?

Heel in het kort is het onderzoek te omschrijven als een analyse van de ontwikkeling van de samenstelling van het woningbestand in Groningen over de jaren 2008, 2013 en 2018. Deze jaren zijn gekozen op grond van de economische ontwikkeling: respectievelijk vlak voor de crisis, het dieptepunt in 2013 en de meest recente situatie waarover gegevens beschikbaar zijn. Daarnaast is ook voor individuele woningen een zg longitudinale analyse uitgevoerd, die ingaat op wat individuele woningen is 'overkomen' in deze jaren. Gedacht moet worden aan het 'overgaan' van de ene categorie woningen in een andere, bijvoorbeeld opsplitsing van gezinshuizen t.b.v. kamerbewoning. Daarbij kan geen volledig overzicht door de tijd worden verwacht maar is wel een vergelijking over de drie peiljaren 2008, 2013 en 2018 mogelijk.

De dataset bestaat 89.857 woningen in 2008, 95.779 woningen in 2013 en 102.952 woningen in 2018. De onderzoekseenheid is de woning. Die is ontleend aan de Basisregistratie Adressen en Gebouwen van de gemeente Groningen (BAG). Met het WOZ-register en de Basisadministratie Personen (BRP) kunnen kenmerken aan de woning worden gelinkt als grootte en bouwjaar, waarde en eigendomssituatie, alsmede ligging. Per woning is ook nog aantal en type bewoners gespecificeerd naar leeftijd, geboorteplaats, bijstands-afhankelijkheid en familieband met de eigenaar. Bij een woning kan het gaan om een gezinswoning, een

studio maar ook om een gang met onzelfstandige eenheden als studentenkamers. Kortom, het onderzoek richt zich op de administratieve wereld, een universum dat is samengesteld uit zaken die in gemeentelijke registers bekend zijn. Niet vergunde, maar wel gerealiseerde wooneenheden blijven buiten beschouwing, evenals de op last van verhuurders niet ingeschreven bewoners van een-

uit een aantal zaken voort: opstuwen van de prijs van koopwoningen, die de starters in de weg zit; de sociale cohesie en leefbaarheid in buurten komt onder druk te staan omdat bewoners van private huurwoningen relatief snel doorstromen; en het idee van de ongedeelde stad komt door de toename van beleggerswoningen onder druk te staan. Bezit en vermogen zouden zich steeds meer

Bezit en vermogen zouden zich steeds meer concentreren in de handen van een select aantal beleggers, aldus het rapport.

heden waarmee anders de normen zouden worden overschreden. De opzet van het onderzoek, waarbij de gegevens zijn geanonimiseerd en geaggregeerd, betekent dat we niet een inzicht krijgen in de *faits et gestes* van de als *usual suspects* welbekende pandjesbazen of huisjesmelkers. Met hun bezit gaan zij op in de breder omschreven categorie 'particuliere private huur'.

Waar gaat het onderzoek om?

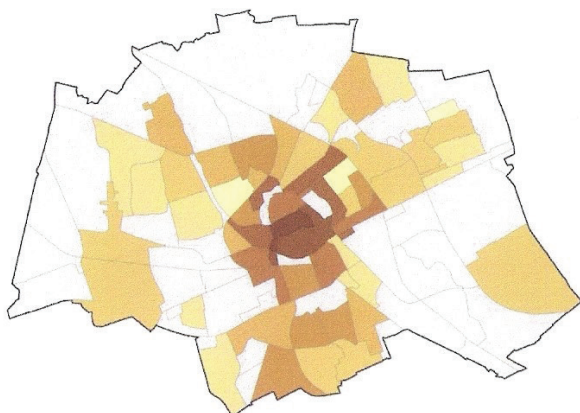
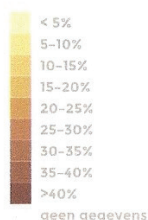
De titel van het onderzoeksverslag is 'Beleggers op de Groningse Woningmarkt' en dat is al direct een aanwijzing waar het in dit onderzoek om gaat. Bezorgdheid over beleggers op de woningmarkt komt

concentreren in de handen van een select aantal beleggers, aldus het rapport.

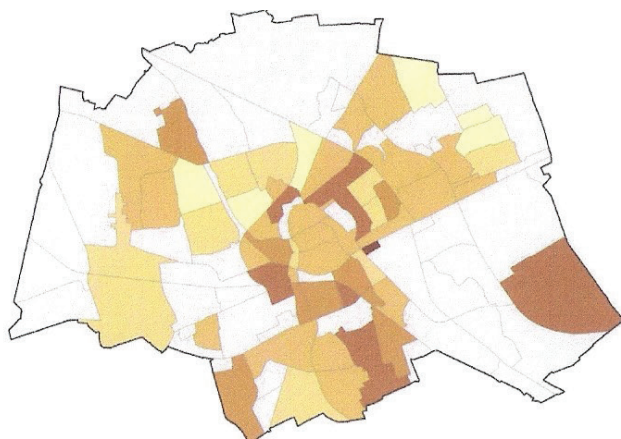
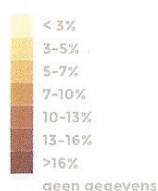
De groep van beleggers die de zogenaamde sector van de private huur op de been houdt, (in onderscheid met de corporaties) kan worden onderscheiden in institutionele beleggers, particuliere private huur en private huur als ouder-kindformule: ouders kopen voor studerende kinderen (en hun vrienden) een woning en gaan die verhuren. De sector van de private huur was na de oorlog in Nederland een typische krimpsector: van 60% van het woningbestand in 1945 tot 10% in 2010. Van rijkswege werd het private woningbezit in de jaren 70 en 80 opgekocht en

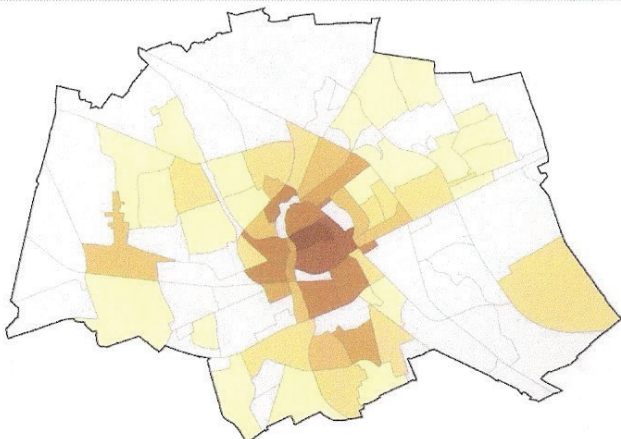
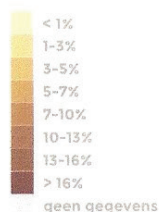
Private huur als aandeel van de hele woningvoorraad per buurt in 2018.

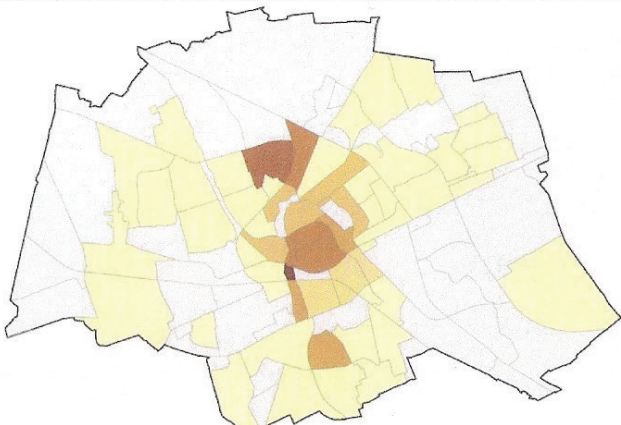
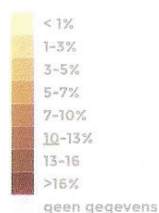
Aandeel van de gehele woningvoorraad in bezit van kleine (1 of 2 woningen) particulieren in 2018.

Aandeel van de gehele woningvoorraad in bezit van middelgrote (3 t/m 30 woningen) in 2018.

Aandeel van de gehele woningvoorraad in bezit van grote particulieren (meer dan 30 woningen) in 2018.

ondergebracht bij corporaties om huisjesmelkerij en verloedering tegen te gaan. Tegenwoordig staat de sector er in het beleid weer positief op, want er wordt een belangrijke bijdrage van verwacht in het verminderen van de woningnood. Wind en cs spreken van een 'wederopstanding van de private sector'. Doelgroep zijn de middeninkomens, starters en jongvolwassenen die niet terecht kunnen in de sociale huursector of de koopmarkt. Studenten, waaronder internationale, en ook kenniswerkers die opteren voor een tijdelijk verblijf in Groningen behoren ook tot de doelgroep – de soesa van een eigen woning willen ze niet. Groningen onderscheidde zich in 2016 door het feit dat naar schatting circa een vijfde deel van alle aankopen van woningen met een *buy-to-let* motief plaatsvond. De lage hypotheekrente heeft het investeren in vastgoed bevorderd. Er zijn geen aanwijzingen dat een internationale vermogenselite investeert in Groningen – de stad behoort dus niet in deze zin tot het wereldsteden netwerk (zie vorige Vriendenbulletin, artikel 'Stedelijke ontwikkelingen in de publieke discussie'). Wel is Groningen in beeld bij investeringen van de hogere middenklasse.

Bij de beschrijving van het 'Gronings woonbeleid door de jaren heen' valt op dat nog gerefereerd wordt aan de regel dat 15% van de panden in een straat gebruikt mag worden voor kamerverhuur. Een regel die inmiddels in de schilwijken is overruled door een algemeen moratorium op onttrekking van woningen voor kamerverhuur, ingevolge het bestemmingsplan *Herziening bestemmingsregels wonen*. Merkwaardig dat dit niet wordt genoemd. En dat ook het lek, dat in de regelgeving in de vorm van nog niet geëffectueerde verleende vergunningen zit, geen vermelding krijgt. Zie Nieuwe Kerkhof en Pythagoras. Laatstgenoemd complex staat overigens in het rapport wel op

de foto! De groei van de particuliere huursector in de laatste 10 jaar wordt omschreven als de uitkomst van Rijksbeleid dat de toegang tot de sociale huursector heeft beperkt en prijzen op de koopwoningmarkt heeft opgedreven.

Het aandeel private huur in de Groningse woningvoorraad is tussen 2013 en 2018 gestegen van 16,8% naar 19,5%; binnen de private huur is het aandeel van de particuliere private huur (globaal: de pandjesbazen) toegenomen van 62 % in 2013 naar

wordt een selectief overzicht gegeven van de mutaties. Na optellen en aftrekken van de gepresenteerde cijfers kom ik tot een positief saldo van 1393 woningen, wat niet overeenstemt met de 5298 waar de tekst van rept. Gaan we dan naar pagina 40, dan blijkt tabel 5.3 een volledig overzicht te bieden. Het blijkt dat inderdaad 3463 wooneenheden, zo als in de 'Managementsamenvatting' genoemd, van de private huurvoorraad naar de koopsector zijn overgegaan. Maar dat, zoals in de 'Managementsamenvatting'

particuliere beleggers. Nog eens 68 eenheden bevinden zich in panden waar particuliere beleggers minstens de helft van de wooneenheden bezit". Hier moet ik afhaken, maar de schrijvers stellen me gerust: "In deze gevallen lijkt er kortom geen sprake van een eigendomsverandering bij splitsing". Zij begrijpen het in ieder geval. Hoe dan ook, uiteindelijk is de private huurvoorraad van 2013 tot 2018 toegenomen van 14792 naar 20090 woningen; de particuliere private huurvoorraad daarbinnen is toegenomen van 9166 naar 12898,

De opmars van beleggers kan zo bijdragen aan de toenemende ontoegankelijkheid en onbetaalbaarheid van wonen in de stad.

64 % in 2018. Een achtste deel van de Groningse woningvoorraad is in het bezit van deze groep beleggers. In de gehele binnenstad behoort 45 % van de woningen tot particuliere private huur, in Binnenstad West is dat zelfs ruim 60%.

Voor het goede begrip: omzetting van kamerverhuurpanden (geregistreerd als één wooneenheid in de BAG) in studio's betekent op papier een toename van de private huursector: er is dan sprake van meer eenheden die overigens, als het goed is, minder bewoners bevatten: verdunning van de bewoning.

Lettend op de grootte van het woning-bezit blijkt dat vooral het bezit van de grotere particuliere verhuurders is toegenomen.

Mutaties in de woningvoorraad

Over de mutaties in de woningvoorraad presenteert het rapport twee overzichten, die niet geheel compatible zijn. In de 'Managementsamenvatting', op pagina 2,

wordt beweerd, 600 woningen door omzetting van koopwoningen en corporatiewoningen naar de private huursector zijn overgegaan, is onjuist. Tabel 5.3. laat inderdaad het getal 600 zien, maar dat betreft alleen woningen uit de koopsector die naar de ouder-kind variant van de private verhuur zijn gegaan. Bekijken we ook de andere cijfers uit de betreffende rij (overgang koop naar private huur) dan moet daar 2470 van de particuliere private huurvoorraad en 120 van de institutionele variant bij worden opgeteld, wat het aantal toevoegingen uit de koopsector op 3190 brengt. Hopelijk volgt u het nog. De categorie 'splitsing/gesplitst' roept in de overzichten een vraag op, aangezien deze zowel bij de toevoegingen als bij de afname wordt genoemd. De tekst op bladzijde 43 zou mij op een spoor moeten zetten: "Van de 259 door splitsing onttrokken particuliere huurwoningen bevinden 93 eenheden zich in 2018 in een pand volledig (36%) in handen van

met andere woorden het aandeel in de private huurvoorraad is gestegen van 62% naar 64%, zoals hierboven ook al is gemeld.

Relateren van woningsplitsing en omzetten van koop naar huur levert op dat splitsing samenvalt met aanzienlijk meer omzettingen van koop naar huur dan andersom. Splitsing is, zo schrijven de auteurs, een belangrijk mechanisme waarmee de particuliere huursector groeit – in het bijzonder in het segment van de particuliere verhuurders. Een herkenbaar beeld, zou ik willen zeggen.

Tot slot

Na twee hoofdstukken, respectievelijk gewijd aan de fysieke profiel van de private huursector en het sociale profiel van de private huursector, volgt een hoofdstuk met de titel 'Discussie', waarin opgemerkt wordt dat de groei van de private huursector niet gegaan is ten koste van de huisvestingsmogelijkheden van de zwakste groepen op de woningmarkt,

maar wel van de beschikbaarheid van betaalbare woonruimte voor de lage middeninkomens. In de – afsluitende – Beleidsaanbevelingen wordt gewezen op een gestaag toegenomen invloed van private beleggers op de Groningse woningmarkt. Zij verdringen aspirant-kopers en de gemiddelde woonlasten in de private huursector liggen aanzienlijk boven de lasten in de koop- en sociale sector. De opmars van beleggers kan zo bijdragen aan de toenemende ontoegankelijkheid en onbetaalbaarheid van wonen in de stad. Vervolgens lijken de auteurs van deze opmerking te schrikken, want ze komen met een aantal mitigerende opmerkingen bij deze diagnose, namelijk dat de private huursector ook een goede landingsplaats biedt voor allerlei nieuwkomers vanwege de afwezigheid van lange wachtlijsten. Vervolgens, en nu gaat de slinger weer de andere kant op, wordt een aantal beleidsmaatregelen genoemd om beleggers aankopen geheel te verbieden (woonplicht), investeringen minder aantrekkelijk te maken (extra overdrachtsbelasting) en regulering van de huurprijs. Een wat *out of the blue* gevallen pakket van maatregelen, en wat dit nog problematischer maakt is de opmerking dat men geen uitspraak doet over maatschappelijke wenselijkheid of juridische haalbaarheid. Een utopisch einde, kortom, van een verder belangwekkend rapport (dat wel wat een strengere eindredactie had verdiend: dan was ook de dubblure op pagina 44/5 opgemerkt). En wat uw recensent wel aardig zou hebben gevonden: waar blijft het idee van een herstelfonds, of van stichtingen stadsherstel die in de jaren zeventig en tachtig werden ingezet voor het – met rijksmiddelen – opkopen van in verval geraakte stadsdelen om die weer goed in de stedelijke context te laten functioneren? Is dat nu echt een utopie?

StadinZicht

Foto's Hein Folkers, tekst Koos Meisner

Rioolgemaal Groningen geeft als grootste rioolgemaal van het Waterschap Noorderzijlvest een indrukwekkend beeld van transport van afvalwater. Het gebouw aan het Damsterdiep 146 was in het begin eigendom van de gemeente Groningen. Hier vandaan werd het afvalwater via een persleiding, 'de smeerpip', rechtstreeks en ongezuiverd naar de Waddenzee gepompt. De 28 kilometer lange leiding werd in de jaren twintig van de twintigste eeuw aangelegd langs het Eemskanaal grotendeels liggend in een sloot evenwijdig aan dat kanaal. Tot 1979 werd de leiding gebruikt voor het vervoer van ernstig vervuild slib.

Dat slib bevatte forse hoeveelheden kwik, arseen en andere giftige stoffen vooral afkomstig van de voormalige Groningse bestrijdingsmiddelenfabrikant Aagrunol. Dit bedrijf was tot eind jaren tachtig de enige kwikproducent van Europa.

In de jaren negentig ontving het provinciebestuur rapporten met de boodschap dat de smeerpip "plaatselijk in slechte staat verkeert en dat naar alle waarschijnlijkheid ook in het verleden lekkage is opgetreden". Nadat de nu verantwoordelijke provincie Groningen vanwege veranderde milieuwetgeving een rioolwaterzuiveringsinstallatie in Garmerwolde had gebouwd, gaat het afvalwater naar deze zuivering. Ook het rioolgemaal Damsterdiep 146 ging van de gemeente over in handen van de provincie. Sinds 2000 verzorgt op haar beurt het waterschap Noorderzijlvest de zuiveringstaak en is het waterschap eigenaar van het monumentale gemaal. Uiteindelijk In 2006 begon het nu verantwoordelijke waterschap Noorderzijlvest met het opruimen van bodemverontreiniging die door de smeerpip was ontstaan. De pijp is van binnen schoongemaakt en daarna volgestort met licht beton, zodat de pijp stabiel in de grond blijft liggen. Eind 2008 was de schoonmaak klaar.

Hoe werkt het nu?

Het water gaat via de afvoer het riool in. Eerst in dunnere buizen, daarna in een stelsel van grotere buizen. Uiteindelijk komt het vieze water uit in hele grote rioleringsbuizen of persleidingen die naar het hoofdrioolgemaal gaan. Dat pompt het afvalwater verder naar de rioolwaterzuivering via persleidingen. In de zuiveringsinstallatie wordt het water weer gereinigd zodat het daarna op een kanaal geloosd kan worden. De huidige persleiding loopt nu zuidelijk van het Eemskanaal en gaat onder dit kanaal door naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie bij Garmerwolde.

Jouke van Dijk

“Met de stad gaat het hartstikke goed”, zegt Jouke van Dijk, hoogleraar regionale arbeidsmarktanalyse aan de RUG. “En we hebben een mooi schoon exportproduct: van de studenten van de universiteit komt ca 50% van buiten de noordelijke regio en van de afgestudeerden vertrekt ca 60% naar elders!” Het probleem is het omringende platteland; naar buiten toe langs de radialen gaat het wel maar langs de kust en in Oost-Groningen trekken de initiatiefrijke mensen weg en blijven de oudere, laag opgeleide bewoners achter”.

Van Dijk groeit zelf op in zo’n achterblijvende regio en wel in het waddendorp Holwerd in wat vóór een gemeentelijke fusie nog heet de gemeente West-Dongeradeel. In Groningen zal hij economie studeren en hij denkt daarmee te ontsnappen aan het lot van de afgestudeerden in studierichtingen als geschiedenis en geografie die hun arbeidzaam leven als leraar op een middelbare school moeten slijten. Maar hij merkt dat hij niet erg geïnteresseerd raakt in de macro-economische en monetaire richting. Zijn interesse zal komen te liggen bij de regionale en de arbeidseconomie en voor zijn doctoraal-scriptie reist hij weer terug naar zijn gemeente van herkomst, West-Dongeradeel.

Migratie en arbeidsmarkt wordt de titel van zijn proefschrift. Het onderzoek richt zich op een unieke periode in de migratiegeschiedenis van het Noorden. De jaren ’70 zijn de enige periode in de geschiedenis dat het Noorden een immigratieoverschot heeft. Dat verontrust de noordelijke bestuurders die vermoeden dat de Westerlingen de banen voor de neus

van de noordelijke inwoners wegkopen. Wat blijkt? De hoog opgeleide Randstedelingen vervullen de vacatures omdat er geen Noordelingen voor beschikbaar zijn. Het levert het Noorden alleen maar winst op: de goed verdienende immigranten besteden hier hun geld en dragen dus bij aan de welvaart. Men vindt eenzelfde patroon op wereldschaal terug. Landen waar mensen weggaan doen het slecht, landen waar de mensen naar toe trekken krijgen een welvarende economie.

Regionale arbeidsanalyse

Na als universitair docent aan de economische faculteit te hebben gewerkt stapte Van Dijk in 1991 over

naar de faculteit ruimtelijke wetenschappen.

De overstap past bij zijn interesse in de regionale en de arbeidseconomie. In 2000 volgt zijn benoeming tot hoogleraar regionale arbeidsanalyse. Van Dijk: “We gaan uit van een breed welvaartsbegrip: leeft onder de bevolking een gevoel van welbevinden, voelt men zich gelukkig? Daarvoor is nodig dat werk en inkomen voor iedereen beschikbaar zijn. Wat ook erg belangrijk is, is de opleiding die mensen krijgen: hoe beter en hoger opgeleid, des te vaker men werk heeft en des te meer men verdient, maar ook des te gezonder de bevolking is en des te langer de levensduur. Hoe dit voor elkaar te krijgen is onderwerp van onze onderzoeken”. Van Dijk benoemt een paar van de problemen:

“Door de robotisering verdwijnen veel banen in het middensegment van de arbeidsmarkt. Of deze werknemers kiezen voor meer opleiding en zoeken het hoger op of ze verdringen de lager opgeleide, soms laaggeletterde arbeidskrachten. Zij zijn de klos. Overigens bieden de grote steden altijd wel weer nieuwe mogelijkheden voor werk voor mensen die weinig opleiding hebben gehad, zoals de horeca die tegenwoordig een enorme expansie ondergaat. Zo togen we vroeger met een zakje met boterhammen naar ons werk om deze ’s middags te consumeren. Nu doen we het net als twintig jaar geleden al in Amerika geschiedde: we duiken tussen de middag een eetgelegenheid in en bestellen de lunch. De pakketbezorging en de hondenuitlaat-centrale zijn evenzo nieuwe bronnen van werkgelegenheid waarvoor geen of weinig opleiding vereist is.

Wat afneemt zijn de verschillen in de arbeidsmarkt tussen de landsdelen, maar de verschillen binnen de regio’s nemen toe. Zo doet de arbeidsmarkt van Groningen-Assen het uitstekend in tegenstelling tot die van het omringende gebied. De stad trekt en een braindrain van het platteland volgt.

Heel hardnekkig is het probleem van de werkeloosheid van generatie op generatie. Daar doen we op ’t ogenblik onderzoek naar. Mensen die opgegroeid zijn in de verwachting dat ze toch nooit aan het werk komen en die verwachting aan hun kinderen doorgeven die ze weer aan de volgende generatie doorgeven. Ze wonen geconcentreerd in enkele straten in stad of dorp. Het vergt een buitengewoon intensieve begeleiding om de opgroeiende kinderen in een dergelijke omgeving een ander perspectief mee te geven, zodat ze een opleiding gaan volgen en uiteindelijk terecht komen in een stabiele baan.”

Buitenlandse contacten

Al tientallen jaren heeft Van Dijk intensieve contacten met zijn collega's in het buitenland. Hij is reeds in 1981 betrokken bij de organisatie van het congres van de *European Regional Science Association (ERSA)* dat voor de eerste keer in Groningen wordt gehouden. In 1994 komt het gezelschap voor de tweede keer naar Groningen en dan is Van Dijk uitvoerend secretaris van het *local organising committee*. Daarna wordt hij uitvoerend secretaris van ERSA en van 2007 tot 2012 is van Dijk eindredacteur van het internationale tijdschrift *Papers in Regional Science* op het gebied van regionale wetenschappen. Vervolgens wordt hij President van ERSA van 2014-2018. In die periode wordt het congres van ERSA voor de derde keer in Groningen gehouden (2017), deze keer met maar liefst 800 deelnemers. Het thema van het congres, *resilient regions* (veerkrachtige regio's), illustreert de ontwikkelingen in zijn vakgebied. In het verleden zou men gesproken hebben van achterstandsgebieden die er met ontwikkelingshulp-achtige maatregelen boven op zouden moeten worden geholpen, nu heet het

dat de achterstandsregio's op zoek moeten naar hun eigen kracht en kwaliteiten en zelf moeten bedenken wat ze willen.

Wadden-academie

Van Dijks betrokkenheid bij zijn regio van herkomst blijkt uit zijn werkzaamheid voor twee dagen in de week bij de Waddenacademie die kantoor houdt in het vroegere Burgerweeshuis aan de Nieuwstad te Leeuwarden. De academie werd opgericht toen de regering in 2004 het boren naar gas in de Waddenzee ging toestaan, mogelijk door het ontwikkelen van een methode waarbij er schuin geboord werd. De academie beschikt over een team van een vijftal wetenschappers: een ecooloog, een geoloog, een ruimtelijke en sociale wetenschapper, een cultuurhistoricus en een deskundige op het gebied van het klimaat en de waterhuishouding. Zij beheren de kennishuishouding van de Wadden. Ze doen vier dingen: *agenderen*: welke kennis ontbreekt voor het beheren van het gebied; *programmeren*: het opstellen van een onderzoeksprogramma; *kennisinformatie*: het verspreiden van kennis; en tenslotte het *bewaken van*

de wetenschappelijke kwaliteit van het monitoren.

Gelukkig aan de rand van de regio

Aan het eind van ons gesprek komen we terug op de Dongeradelen. "Je kunt best gelukkig zijn in Noord Friesland", zegt Van Dijk. "Natuurlijk, de inkomens zijn hoger en de werkloosheid lager in Amsterdam, maar de Randstedelingen ontdekken soms ook dat de huren in Noord Friesland aanzienlijk lager zijn en de lucht op de zeedijk veel schoner dan in het door fijnstof geteisterde Amsterdam. Als de dorpen maar beschikken over basisvoorzieningen". En in de bespiegelingen van Van Dijk over de toekomst wordt het perspectief bepaald rooskleurig als de zelfrijdende auto ter sprake komt. Van Dijk ziet een toekomst in het verschiet waar na werk en vertier in de stad men zonder welke inspanning dan ook op huis aan gaat, gelegen in een van de bloeiende dorpen langs de zeedijk zoals Holwerd-aan-zee.

Voor meer informatie:
www.joukevandijk.nl

Wandeling Monumentendag 2019: Plekken van plezier.

Angeniet Rubingh

Traditie van de Vrienden: een stadswandeling voor de donateurs op de zaterdag en zondag van het Open Monumentenweekend aan de hand van het jaarlijkse thema. Dit jaar was dat 'plekken van plezier'. De hoofd 'act' van de Groningse openmonumentendag 2019 was De Papiermolen: bij alle Groningers bekend. Wij gaan de andere kant op.

De Harmonie

De groep van zondag is groot. Totaal staan zo'n 60 mensen te wachten bij Aletta Jacobs op het plein van de oude Harmonie. Na een inleidend woord van reisleader Koos Meisner wordt de groep gesplitst. Ik ga mee met reisleader Klaas Jonkman. We staan voor de (in 1973) gesloopte Harmonie.

Gelukkigen onder ons hebben nog kunnen genieten van de geweldige akoestiek - waar de Oosterpoort slechts van kan dromen - van deze concertzaal; een echte plek van plezier dus. De gebouwen die er nu staan zijn van de Rijksuniversiteit. De bomen van de voormalige Harmonietuin aan de achterkant staan er deels nog.

De Vishoek

We lopen naar de Vishoek. Net als in veel andere steden vestigden zich ook in Groningen de prostituees voornamelijk rondom havengebieden. Voor sommige in- en omwonenden van Groningen een plek van plezier. In 2016 is de gemeente Groningen een offensief begonnen tegen de 51 'ramen van plezier' in de Vishoek, Muurstraat en Hoekstraat, door het wijzigen van het bestemmingsplan. Wat rest is de naam van het inmiddels gesloten café: 'Het land van Belofte' en een buste van een prostituee als symbool voor al die vrouwen die hier hun diensten hebben aangeboden.

De hoek van Ameland

Bij café De Sleutel (let op het biervat) steken we het water over, waar we goed zicht hebben op de 'Hoek van Ameland'. Het gebouw zit goed in de verf en het stadswapen straalt je tegemoet. In tegenstelling tot wat de meeste mensen denken en ook op het bandje van de rondvaartboot wordt verkondigd, vertrokken hier niet de boten naar Ameland, maar via het Reitdiep naar Schiermonnikoog (stoombootdienst tussen 1870-1930). Het is onduidelijk waar de naam Ameland precies vandaan komt. Het kan de aanduiding zijn van 'land aan de A', een eilandje in de A, maar ook van een moerassig gebied door het samenkomen op die plek van 2 waterstromen. Eiland en Ameland betekenen beide land in water (ei of a). U mag kiezen.

Het gezelschap, waaronder de nodige kinderen, begeeft zich naar de volgende plek van plezier. Het 'leugenbankje' aan de Noorderharen. Als u het niet kent, ga er vooral eens zitten en lees de legende van de Groninger bootsman Rekkoy en kapitein Raaneguel en hoe zij overleefden in de tijd van het de Tachtigjarige oorlog met hulp van het biervat dat vereeuwigd is op de gevel van café De Sleutel.

Het Noorderplantsoen

Inmiddels zijn we al vlakbij Het Noorderplantsoen, voor veel stadjes al heel lang een plek van(recreatie-) plezier. Ten tijde van Noorderzon elk jaar in augustus trekt het ook veel mensen van buiten de stad. Dit is ook de enige plek in de stad waar nog een restant van de stadswal van Groningen te vinden is. Klaas geeft ons met behulp van plaatjes inzicht hoe de stad er uit heeft gezien: 17 dwingers en een beschermingswal, waar je heerlijk op kon wandelen.

Onder de resterende wal, waar wij bovenop staan, hebben diverse neringdoenden hun vak uitgeoefend, waaronder de grondlegger van het Akzoconcern: meneer Sikkens. Vlak bij de vijver werd een melksalon opgericht, die in 1930 vervangen werd door een paviljoen in art-deco stijl. In het plantsoen staat een muziektempel. Omdat leedvermaak soms ook erg plezierig kan zijn vertelt Klaas het waargebeurde verhaal uit het einde van de tweede wereldoorlog: toen de Duitsers in de muziektempel hun afweergeschut opstelden om de opmars van de Canadezen te stoppen. Voordat er een schot gelost was, was het geschut al kansloos door de houten vloer gezakt. De rest is geschiedenis.

De Hortusbuurt

De tocht gaat verder naar de Hortusbuurt. Als u meegedaan heeft aan de Hortuswandeling van de Vrienden in juni dit jaar, dan weet u hoe mooi het daar is. De Hortus, gesticht door Henricus Muntingh, is al decennia geleden verplaatst naar Haren. Er is nog steeds een tuin die door de week toegankelijk is. Wij moeten het doen met een glaswand waarachter wel een prachtige treurbeuk te bewonderen is. Ongeveer tegenover deze plek in de Nieuwe Kijk in het Jatstraat (ter hoogte van nr 61) stond de eerste schouwburg van Groningen

(1797-1885), waar 2 toneelgroepen acte de préséance gaven; een voor het volk en een voor de elite. De voorstellingen werden angstvullig in de gaten gehouden door de kerk, opdat de toehoorders door dit plezier niet op verkeerde gedachten gebracht zouden worden. Door de bouw van de huidige schouwburg in 1883 aan de Turfsingel verloor deze schouwburg haar functie en is later afgebroken.

We zijn al bijna aan het eind van onze wandeling lang de (voormalige) plekken van plezier, als we op voorspraak van een van de deelnemers even een kijkje nemen in het hofje (1 van de 30 in de stad) aan de Kleine Rozenstraat. Niet zo bekend als een aantal andere hofjes maar wel een hele mooie. Intiem en rustig. Onze een na laatste plek van plezier is een kerk. De Nieuwe Kerk aan de Nieuwe Boteringestraat. Het orgel (uit 1830 van orgelbouwer Timpe) is een walhalla voor orgelmuziek liefhebbers in de wijde omtrek. Doe uzelf een plezier en houdt de concertagenda in de gaten.

Tijd voor Klaas om afscheid te nemen. Inmiddels heeft de groep van Koos ook de Ossenmarkt bereikt. Met een blik op het van oudsher bekende kermisterrein Ossenmarkt (in mei en rond 28 augustus), onze laatste plek van plezier, gaat iedereen voldaan huiswaarts.

Oude Boteringestraat 18

van Openbare Bibliotheek naar het gebouw van de juridische faculteit

Op 15 oktober stuurt de RUG een persbericht uit met de mededeling dat de faculteit van de rechtsgeleerdheid in 2023 naar de Oude Boteringestraat 18 verhuist. Daarmee komt de faculteit terecht in het gebouw van de Openbare Bibliotheek die in oktober haar poorten sloot in afwachting van haar vestiging in december in het Forum. Het gebouw zal in de komende jaren worden gerenoveerd door de combinatie van de architectenbureaus Cruz y Ortiz en Inbo. Er is blijdschap bij de uitverkoren bureaus om hun uitverkiezing, zegt één van de architecten, Muriel Huisman. Ze zullen "zoveel mogelijk aansluiten bij de ontwerpprincipes van Grassi: zuiver, helder en eenvoudig".

In 1992 wordt het pand ontworpen door de gerenommeerde Italiaanse architect Giorgio Grassi. De keuze voor Grassi wordt gemaakt door wethouder Gietema die hem ziet als een architect die nieuwbouw met een eigen gezicht als vanzelfsprekend inbedt in de historische stad¹. Of zoals Cor Kalfsbeek die Grassi zal assisteren bij de bouw in een interview met ons blad in 2016 zegt: "de grote hoeveelheid vierkante meters die Grassi in zijn ontwerp voor de openbare bibliotheek moest onderbrengen heeft hij gerealiseerd in een gebouw dat in de schaal van de omgeving is gebouwd". Wie in 1992 Grassi bezocht kon een man aan het werk zien die zijn Italiaanse werkvertrek had volgehouden met afbeeldingen van panden uit de Groningse binnenstad. Zijn respect voor de Oude Boteringestraat ging zover dat hij het pleintje voor de Doopsgezinde kerk 'herhaalde' in zijn 'eigen' pand. Een pleintje dat ooit bezet was door een woning

die de functie had het kerkgebouw aan het oog van de wandelaar te onttrekken, want ten tijde van de Republiek werden kerkgebouwen, anders dan bestemd voor de gereformeerde eredienst, alleen gedoogd als ze niet aan de openbare weg stonden. Kortom, het nieuwe pleintje als eerbetoon van Grassi aan de Nederlandse gedoogcultuur.

Beschrijving van het pand door GRAS

Op de website *staat in Groningen* somt GRAS de volgende architectonische waarden op van het bibliotheekgebouw:

- (-) de toepassing van rode baksteen, typerend voor de Groningse bouwtraditie
- (-) de zijde van de Oude Boteringestraat vertoont de kenmerken van de Groningse herenhuizen in bouwhoogte en vormtaal
- (-) de gevel aan de Poststraat is met een niveau verlaagd om aan te sluiten bij de omgeving.
- (-) de achterzijde heeft een gesloten en massief karakter, verwijzend naar de oude pakhuisachtige gevels die nog op allerlei plekken in de stad te vinden zijn, een verwijzing die nog versterkt wordt door de kleine ramen en pakhuisdeuren.

De plannen van de RUG

Hoe deze architectonische waarden in het ontwerp van de architecten gerespecteerd zullen worden zal moeten blijken. Maar één waarde staat alvast op de tocht. In de laatste zin van het persbericht wordt aangekondigd dat "om tegemoet te kunnen komen aan de groeiende omvang van de faculteit in de planuitwerking tevens een extra verdieping bovenop het gebouw [wordt] meegenomen". De bouwhoogte van het Groningse

herenhuis zal om reden van expansiezucht niet worden gerespecteerd en daarmee komt de vanzelfsprekende inbedding van het gebouw in de historische binnenstad en in het bijzonder in de Oude Boteringestraat in het geding, om de woorden van Gietema te herhalen.

De taak van de gemeente

Hierdoor zal de verbouwing ook strijdig zijn met de maatvoering die het bestemmingsplan binnenstad (2014) aanhoudt voor het complex, een bestemmingsplan dat, in tegenstelling tot zijn voorganger, veel meer bescherming biedt aan de bestaande stratenwanden van de binnenstad. Krijgt de Oude Boteringestraat 18 in 1992 nog een bouwhoogte van 16,375 meter, de maximaal toegestane bouwhoogte in 2014 wordt 16 meter. De door de universiteit nagestreefde extra verdieping wordt alleen mogelijk als het college van B en W aan de universiteit toestaat om buiten het door de gemeenteraad vastgestelde bestemmingsplan te bouwen. Nu worden door het college vaker omgevingsvergunningen verstrekt voor buitenplanse ontwerpen. Altijd weer heet het dat *de stad niet op't slot moet*. Gevreesd moet worden dat de zoveelste optopping de binnenstad zal ontsieren. Ontrouw van het gemeentebestuur aan de uitgangspunten en cultuurhistorische waarden die in het bestemmingsplan zijn vastgelegd ligt in Groningen altijd op de loer.

¹ Interview met Y. Gietema in 'De Omslag', uitgave Stichting Rotterdam Maaskant, pg 43.

Activiteiten

Lezing Jouke van Dijk

Spreker

Prof. dr. Jouke van Dijk, hoogleraar regionale arbeidseconomie aan de RUG.

Wanneer?

29 januari 2020

Waar?

Groninger Archieven, Cascadeplein 4, Groningen

Hoe laat?

20:00 uur (zaal is 19:30 open)

De vooruitzichten voor economie en arbeidsmarkt in Groningen en omstreken: top of flop?

Toelichting: De stad Groningen doet het goed in allerlei toplijstjes, maar de regio heeft te lijden onder krimp en aardgasproblematiek. Aan de ene kant is er grote krapte aan personeel, aan de andere kant zijn er nog (te) veel mensen zonder werk. De Universiteit hoort bij de beste 100 van de wereld maar veel afgestudeerden vertrekken na de studie. Is dat erg?

Is het stoppen van de aardgaswinning een ramp voor de werkgelegenheid of biedt het juist kansen, bijvoorbeeld via de waterstofeconomie of het toerisme? En hoe benutten we het geld van het Nationaal Programma Groningen en het Waddenfonds om de regio echt te versterken en de hele provincie en alle inwoners daarvan te laten profiteren.

Vraag aan onze lezers

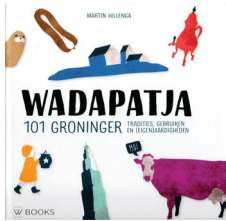
Dit is Vriendenbulletin nr 99. Wat dat voor het volgende nummer, het eerste van 2020, betekent kunt u zelf bedenken. Onze vraag aan u: kunt u, liefst enigszins beredeneerd, aangeven wat de afgelopen vijf jaar afleveringen, of in ieder geval artikelen waren die u buitengewoon konden bekoren en waren er ook afleveringen en artikelen die u minder of in het geheel niet aanspraken? Zodat u dacht: nog één keer en ik zeg mijn donateursschap op?

Het Vriendenbulletin is niet voor een ieder onder u een 'bewaarperiodiek', we hebben tenminste niet de illusie dat het bulletin in alle gevallen (en misschien wel in geen enkel) aan de bak voor het oud papier ontkomt. Maar op onze website kunt u nog in de oude nummers bladeren, vanaf 2006. Op uw bevindingen hopen we in het volgende nummer terug te komen.

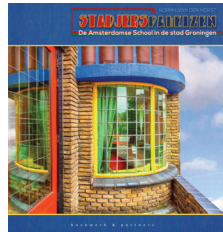
En mocht u nog goede of slechte herinneringen hebben aan artikelen uit een verder verleden, dan is uw reactie natuurlijk ook welkom!

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050 - 312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

**Hilinga:
Wadapatja**
€ 27,95

**Norma van der
Horst: Stadjes-
paleizen**
€ 24,95

**Claudia Glans-
beek: Dag en
Nacht Groningen**
€ 18,90

Wie zich Nederlander wil voelen moet naar Groningen gaan.' Dat concludeerde de schrijver Alfred Kossman toen hij in 1965 een rondreis maakte door Nederland. Wadapatja gaat over het eigene van Groningen. Over zaken die Nederlanders in Groningen zich Nederlands laten voelen. Of die Groningers zich juist ervan bewust maken dát ze Groningers zijn. De 101 gebundelde artikelen over 'typisch Gronings' roepen een gevoel op van milde verbazing, of ze zijn juist een warm bad van herkenning – afhankelijk van waar u als lezer vandaan of weg komt. Ook Groningers zullen regelmatig denken 'wat apart ja' (uit te spreken als 'wadapatja'). De rijk geïllustreerde hoofdstukken geven voortreffelijk inzicht in hoe (regionale) cultuur functioneert, hoe ze zich ontwikkelt en telkens weer vernieuwt. Ze worden voorafgegaan door een inleiding over immaterieel erfgoed en regionale identiteit.

Het ruim tweehonderd pagina's dikke boek gunt de lezer een inkijkje in vele van de woonhuizen, villa's, scholen, zwembaden, winkels, brughuisjes en urinoirs die in de stijl van de Amsterdamse School in Groningen zijn aan te treffen. Daarbij heeft auteur en fotograaf Norma van der Horst (Amsterdam, 1967), naast een persoonlijk relaas, de historische en sociale ontwikkelingen van de stad én vertellingen van bewoners over de gebouwen in haar verhaal opgenomen.

**Aafke Steenhuis:
Mien moeke**
€ 20,00

Aafke Steenhuis schreef en tekende met de gedichtenbundel Mien Moeke een ontroerend portret van een sterke vrouw en moeder. Ze schreef de bundel in haar moedertaal, het Gronings, dat ondanks zijn ogenschijnlijk weerbarstige woorden prachtig blijkt te kunnen zingen en dansen in wonderlijk tedere klanken. De teksten worden gelardeerd door een tiental tekeningen van Steenhuis, die door haar naïeve stijl doen denken aan de tekeningen die we kennen van de joodse Charlotte Salomon: rauw, eenvoudig, kleurrijk en altijd overvol van uitdrukingskracht.

Fotografe Claudia Glansbeek legde bekende plekken in de stad Groningen vast op de gevoelige plaat. Van al die locaties maakte ze vanuit precies hetzelfde standpunt overdag en 's nachts een foto. Het resultaat is verbluffend verrassend. De stad trekt de gehele dag veel bezoekers en kent een alom geroemd nachtleven. Deze foto's geven een levendig beeld van dag en nacht op dezelfde locatie. Helemaal hetzelfde, en toch ook een wereld van verschil. Deze foto's laten je de stad op een unieke manier ervaren. Elk gefotografeerd punt heeft ook nog een omschrijving. De teksten zijn zowel in het Nederlands als in het Engels. Ze zijn geschreven door Bill Mensema. Daarnaast leverden ook voormalig burgemeester Peter den Oudsten en de eerste nachtburgemeester Chris Garrit een tekstuele bijdrage.

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Vrienden van de Stad Groningen
Van Royenlaan 19A
9721 EJ Groningen

Bestuurssamenstelling

T. van der Meulen (voorzitter)
C. J. A. Wessels, (secretaris)
J. Boéré (penningmeester)
P. J. E. Bootsma
K. Jonkman
E. M. Meisner
P. H. Pellenbarg
A. R. Rubingh
H. T. van Veen

De Stichting Vrienden van de Stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984. We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomst- waarde) van de stad Groningen. We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies.

Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de Stad Groningen opgeven bij bovenstaand correspondentie-adres of via de website:
www.vriendenstadgroningen.nl
e-mail:
info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€ 15,00 per jaar

Groeininga

